

ปัญหาครอบครัวในสังคมไทย : ภาพสะท้อนจากนวนิยายไทย*

ช่วงพ.ศ. 2508 – 2557

Lingfen Mo **

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวในสังคมไทยที่สะท้อนผ่านนวนิยายแนวชีวิตครอบครัวไทยช่วง พ.ศ. 2508-2557

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายสี่เรื่อง ได้พบปัญหาครอบครัวที่สะท้อนจากนวนิยาย ดังนี้ 1) ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว พฤติกรรมที่ทำให้เกิดปัญหาได้แก่ สามีคบหาสนิทสนมกับผู้หญิงอื่นและมีพฤติกรรมนอกใจภรรยา การไม่พูดจาเพื่อทำความเข้าใจระหว่างกัน และพฤติกรรมที่ขาดสติเนื่องมาจากเมาสุรา 2) ปัญหาที่เกิดจากการรับค่านิยมจากตะวันตกที่เห็นว่าการหย่าร้างเป็นเรื่องปกติ การสมรสครั้งที่สองของผู้หญิงไม่ใช่เรื่องน่าอับอาย และการมีเพศสัมพันธ์กับหญิงหรือชายที่ไม่ใช่คู่สมรสเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมปัจจุบัน 3) ปัญหาที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้เกิดความเครียดหรือต้องทำงานเพิ่มเติมจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว ชีวิตสมรสห่างเหิน และมีปัญหาการแย่งชิงทรัพย์สินสมบัติและปัญหาความเห็นแก่ตัว และ 4) ปัญหาเกิดจากพื้นฐานวิถีชีวิตแตกต่างกันทำให้มีปัญหาในการปรับตัว

คำสำคัญ : ปัญหาครอบครัว ภาพสะท้อน นวนิยายแนวชีวิตครอบครัว

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “ปัญหาครอบครัวในสังคมไทย : ภาพสะท้อนจากนวนิยายไทย” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

**นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง คณะศิลป-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Family Problems in Thai Society: Reflection from Thai Novels during 1965–2014

Lingfen Mo

Abstract

This research aimed to analyze the problems and causes of family's problems in Thai society which reflects from Thai family drama novels during 1965–2014.

The study analyzed four Thai family novels and reflected 4 main family problems: 1) the improper behavior of family members: a unfaithful husband having an intimate relationship with another woman, members did not have conversations over the problem to make clear understanding, and senseless behavior caused by alcohol drinking, 2) influences of western value that divorce was common, remarriage of the women was not shameful, and having sex with ones who were not spouses was common in today's society, 3) insufficient income causing a family problem since insufficient income that lead to stress, needed additional time to work, and had no time for family. These marriage and financial problems would end with selfishness, and 4) differences of family background caused problems for adjusting to married life.

Keywords : family's problems, reflection, family saga novels

บทนำ

สถาบันครอบครัวแม้จะเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคม แต่เป็นสถาบันรากฐานแห่งชีวิตและเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของสถาบันอื่น ๆ ในสังคม เพราะครอบครัวคือหน่วยสังคมแรกที่ทำให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน เพื่อผลิตคนเข้าสู่สังคม สังคมจะดีมาน้อยเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกของแต่ละครอบครัว และในขณะเดียวกัน การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงของสังคมก็มีอิทธิพลต่อสถาบันครอบครัว

ในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คือเปลี่ยนจากระบบสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการรับเอาเทคโนโลยีจากต่างประเทศและการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมเมืองมากขึ้น ผลจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวไปพร้อมกันด้วย ผลกระทบประการแรก คือ ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัว ดังที่จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2547 : 84-85) ได้แสดงความเห็นซึ่งสรุปได้ว่าการนำเอาวิถีการทางอุตสาหกรรมและความเจริญด้านเทคโนโลยีเข้ามาใช้ รวมทั้งการที่ชุมชนต่าง ๆ กลายมาเป็นชุมชนเมืองหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัว การเปลี่ยนแปลงเริ่มที่ลักษณะครอบครัวก่อน คือ เปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ประกอบกับสมาชิกภายในครอบครัวได้รับทรรศนะใหม่ ๆ มีความเป็นอิสระทั้งในด้านความคิดและพฤติกรรมจากการควบคุมของญาติพี่น้อง คือ มีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น จึงมีการต่อต้านประเพณีและความเชื่อดั้งเดิม สภาพดังกล่าวนี้ทำให้ครอบครัวไม่มีความมั่นคงเหมือนดังเช่นในสังคมสมัยเก่า ผลกระทบประการที่สอง คือ ฐานะและบทบาทชายหญิงในครอบครัว ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทและสิทธิต่าง ๆ เทาเทียมกับผู้ชาย อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่อาจนำไปสู่ปัญหาครอบครัวได้ ดังความเห็นของบุญประครอง ภาณุรัตน์ (2531 : 1-2) ซึ่งสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว คือ การเปลี่ยนแปลงของอำนาจของสมาชิกในครอบครัว ได้แก่การลดอำนาจของบิดามารดาที่มีต่อบุตร และอำนาจของสามีต่อภรรยา การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมของสมาชิกภายในครอบครัวทั้งภายนอกและภายใน อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีฐานะเท่าเทียมกันในการทำมาหากิน แต่ด้วยอิทธิพลดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทย ผู้หญิงที่มีบทบาทเป็นภรรยาในสมัยปัจจุบัน ก็ยังต้องมีหน้าที่ดูแลสามีและลูก ต้องทำงานบ้านและรับภาระทั้งหมดของครอบครัวเช่นเดียวกับสมัยก่อน ทำให้ภรรยาเริ่มเห็นห่างจากสามีซึ่งส่งผลทางลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาครอบครัวและเป็นสาเหตุที่ทำให้ระบบครอบครัวไทยมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสูงขึ้น

การบันทึกความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น นอกจากจะมีการบันทึกในเชิงวิชาการแล้ว ยังสามารถบันทึกผ่านวรรณกรรมบันเทิงคดีได้ด้วย นวนิยายจึงเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีประเภทหนึ่งที่ผู้เขียนใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดจินตนาการ แนวคิดและทรรศนะต่าง ๆ รวมทั้งการสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านองค์ประกอบแต่ละด้านของการเขียนนวนิยายได้

เมื่อสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวข้างต้น นักเขียนนวนิยายจึงต้องนำเสนอผลงานให้ทันกับเหตุการณ์ตามไปด้วย นวนิยายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้จึงมีเนื้อหาสะท้อนปัญหาครอบครัวในรูปแบบและแง่มุมต่าง ๆ ที่แทรกซ้อนเข้ามาในสังคมอย่างน่าสนใจ

ผู้วิจัยในฐานะนักศึกษาต่างชาติที่ศึกษาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารจึงสนใจศึกษานวนิยายแนวชีวิตครอบครัวของไทยซึ่งตีพิมพ์ในช่วงเวลา 50 ปี (พ.ศ.2508–2557) ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทางสังคมว่าได้สะท้อนปัญหาครอบครัวผ่านนวนิยายไว้อย่างไรบ้าง และเชื่อว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยให้ผู้วิจัยและชาวต่างชาติที่สนใจศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ของไทยได้เข้าใจความคิดและค่านิยมเกี่ยวกับระบบครอบครัวไทยและสังคมไทยมากขึ้น อันเป็นการลดช่องว่างระหว่างความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างหนึ่ง

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

นวนิยายกับสังคมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อกัน เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมีผลต่อการสร้างสรรค์นวนิยาย ในขณะเดียวกัน พฤติกรรมตัวละคร เนื้อหาหรือปรัชญาของเรื่องย่อมมีผลต่อผู้อ่านหรือต่อสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัญหาครอบครัวในสังคมไทยที่สะท้อนผ่านนวนิยายแนวชีวิตครอบครัวไทยช่วง พ.ศ. 2508–2557

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาจากนวนิยายจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ เมียหลวง ของ กฤษณา อโศกสิน (2512) สิ้นสวาท ของ โรสลาเรน (2518) เพรงกรรม ของ โบตัน (2539) และ ตามลมปลิว ของ ว.วิจิตรกุล (2548) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกนวนิยาย ได้แก่ 1) เป็นนวนิยายที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา โดยตีพิมพ์ครั้งแรกในช่วงพ.ศ. 2508–2557 2) เป็นนวนิยายแนวชีวิตครอบครัวที่สะท้อนปัญหาครอบครัว แต่งขึ้นโดยนักเขียนที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเขียนที่มีคุณภาพและมีผลงานจำนวนมากได้รับรางวัล 3) เป็นนวนิยายที่ได้รับความนิยมในสังคมไทย โดยได้รับการนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ หรือมีการตีพิมพ์ซ้ำ

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร โดยดำเนินการตามลำดับต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม และนวนิยายกับสังคมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทยและปัญหาครอบครัวในสังคมไทยเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. ค้นคว้าและศึกษานวนิยายแนวชีวิตครอบครัวในช่วงระยะเวลาประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาเพื่อกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกนวนิยายเพื่อการศึกษา
4. คัดเลือกนวนิยายตามเกณฑ์ที่กำหนดจำนวน 4 เล่ม ซึ่งเวลาการตีพิมพ์ของนวนิยายสี่เรื่องนี้เริ่มตั้งแต่ช่วงแรกที่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย จนถึงสมัยที่ประเทศไทยได้พัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นช่วงระยะเวลาที่สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายจนส่งผลให้ครอบครัวไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย และมีการสะท้อนในนวนิยายแนวชีวิตครอบครัว
5. วิเคราะห์ปัญหาครอบครัวที่เป็นภาพสะท้อนจากนวนิยาย
6. รวบรวมและเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ปัญหาครอบครัวในสังคมไทยที่สะท้อนจากนวนิยายไทยช่วง พ.ศ. 2508–2557 สรุปผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะพฤติกรรมระหว่างสามีและภรรยา ที่เป็นสาเหตุของปัญหาครอบครัว ได้แก่

1.1. **สามีคบหาสนิทสนมกับผู้หญิงอื่นและมีพฤติกรรมนอกใจภรรยา** การที่สามีคบหาสนิทสนมกับผู้หญิงอื่นและนอกใจภรรยาไม่ว่าจะโดยเปิดเผยหรือหลบซ่อนเป็นพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความเชื่อถือน้อยลง ความไว้วางใจที่ภรรยามีต่อสามี และยังเป็น การสร้างความทุกข์ ความขมขื่น ความเสียใจ ความเจ็บใจให้แก่ภรรยาด้วย ดังเช่น ดร.อนิรุทธิ์ ในนวนิยายเรื่องเมียหลวง ซึ่งมักแสดงพฤติกรรมสนิทสนมฉันคู่รักกับผู้หญิงอื่นต่อหน้าภรรยาบ่อยครั้ง ทำให้ภรรยาขมขื่นและเสียความรู้สึกจนกระทั่งหมดความอดทนและขอแยกทางในที่สุด

“คุณผู้ชายกับคุณอรเช่าเรือประมงออกไปกลางทะเลโน้นนะค่ะ”

ฉันเพิ่งมอง ฝ่าแสงแดดออกไป ก็แลเห็นมือของทั้งสองโบกไหว ๆ อยู่ที่นั่น...ฉันได้แต่ใจหาย ขมขื่น เมื่อเห็นเขากับหล่อน ต่างก็เอนตัวราบลงบนเรือ ปล่อยให้เรือลอยฟ่อง ได้กลิ่นอ่อน ๆ อยู่กลางทะเลราวกับกาบหมากแห้ง ๆ ที่ปล่อยลอยน้ำไปตามยถากรรม อนิรุทธิ์อยู่ในกางเกงอาบนํ้า ฝ่ายอรอินทร์อยู่ในบิกินีเปิดให้เห็นแผ่นท้องขาวสะอาด

(เมียหลวง. 2555 : 94–95)

หรือพฤติกรรมของพชรในนวนิยายเรื่องสิ้นสวาทกับดลภพในนวนิยายเรื่องตามลมปลิว ซึ่งมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกับอนิรุทธิ์ แต่แตกต่างกันที่อนิรุทธิ์มักแสดงความสนิทสนมกับผู้หญิงอื่นอย่างเปิดเผย ส่วนพชรกับดลภพแสดงพฤติกรรมแบบหลบซ่อน เมื่อภรรยาทราบเรื่องแล้วจึงโกรธ ผิดหวังและเสียใจจนความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาแตกร้างไป เช่น ตอนที่พชรแอบมีความสัมพันธ์กับ

บุษบาวรรณ เมื่อมินตราได้เห็นกับตาว่า สามิไม่เชื่อสัจย์ต่อตัวเอง เธอจึงตัดสินใจแยกกับสามิโดยไม่ได้แสดงอารมณ์โกรธหรือหึงหวง

เราเดินผ่านเข้าไปภายใน...ความเงียบสงบ บรรยากาศและ...ความไม่ยับยั้งชั่งใจ
ตัวเองกระมังทำให้เราก้าวล่วงความผิดพลาดไปจนได้ บ่ายวันนั้นเราโทรศัพท์
กลับมาแจ้งทางที่ทำงานเพียงว่า
“บ่ายนี้ไม่กลับ จะไปประชุม”

(ลั่นสวาท. 2550 : 386)

“ฉันจะกลับไปอยู่ที่แฟลตค่ะ”

คุณบอกเรียบ ๆ ราวกับพูดถึงธุรกิจธรรมดา ทว่า...ผมถึงกับชะงัก
“ถ้าคุณว่างเมื่อไร หรือตกลงใจยังงัย ค่อยไปอำเภอ”

(ลั่นสวาท. 2550 : 390)

หรือตอนที่ดลภพมีความสัมพันธ์กับพลอย เมื่อพรารได้เห็นกับตาว่า สามิสนิทกับพลอยมาก จนทั้งโกรธทั้งเสียใจที่สามิกับน้องสาวปิดบังอดีต

เรือเคลื่อนคล้อยผ่านใต้เงาเมฆใหญ่สีเทามืด ลอยลำนือท้องทะเลเช่นเดียวกับ
ตอนเย็น ดวงจันทร์กลมโตเลื่อนรางไปหลังกลุ่มเมฆ ดูชัดเขียวในเงาสลัว ดลภพ
ตัวร่างหญิงสาวคนนั้นเข้ามาแนบอก อุบของทั้งคู่ดูดีมีเร้าร้อน สวมกอดกระหวัด
รัดรั้ง

(ตามลมปลิว. 2558 : 39)

พร้อมด้วยความเจ็บลึก ยิ่งกว่าเข็มร้อยเล่มพันเล่มทิ่มแทง

พร้อมกัน หญิงสาวยกตัวขึ้นนั่ง หยาดน้ำตายังคงชุ่มโชกดวงหน้า

“ฉันไม่รู้ว่าคุณหลอกตัวเองหรือเปล่า แต่ที่รู้แน่ ๆ คือคุณหลอกฉัน! หลอกมาตั้งแต่
ก่อนแต่งงาน...จนถึงวันนี้”

(ตามลมปลิว. 2558 : 47)

เห็นได้ว่าเมื่อสามิคบหาสนิทสนมกับผู้หญิงอื่นและมีพฤติกรรมนอกใจภรรยาไม่ว่า จะโดยเปิดเผยหรือหลบซ่อน ในที่สุดภรรยาย่อมรับรู้เรื่องที่เกิดขึ้น และผลคือความสัมพันธ์ทางลบระหว่างสามิภรรยา ซึ่งอาจเกิดการทะเลาะวิวาทหรือค่อย ๆ ห่างเหินกันไปจนถึงขั้นหย่าร้างได้

1.2. การไม่พูดจาเพื่อทำความเข้าใจระหว่างกัน การที่สามิภรรยาอยู่ร่วมกัน เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีพฤติกรรมที่สร้างความทุกข์ ความเสียใจให้อีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ควรเก็บความรู้สึกปวดร้าวไว้ในใจ แต่ควรหาทางพูดจาชี้แจงและทำความเข้าใจกัน ในนวนิยายเรื่องเมียหลวงและลั่นสวาท วิกันดาและมินตรา มีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน คือ ไม่ยอมแสดงออกให้สามิที่ประพฤตินอกใจได้รับรู้ความรู้สึกของตน โดยเฉพาะมินตราที่นอกจากจะไม่พูดแล้วยังไม่แสดงอารมณ์ให้สามิรับรู้ จนกระทั่งสามิเข้าใจว่าภรรยายินยอม และยังมีพฤติกรรมนอกใจต่อไปเรื่อย ๆ จนภรรยาสิ้นความ

อดทนและขอแยกทาง การไม่ยอมพุดจาหรือแสดงออกของภรรยา นั้นอาจเป็นเพราะต้องการรักษาภาพลักษณ์ของตน เช่น วิกันดาในนวนิยายเรื่องเมียหลวง

“ลองคุณผู้หญิงไม่พุดกับเขาสักหนสองหนก็ซื้อบ้านจะเกรงใจไม่กล้ามาอยู่แบบ
นี้”

ถ้าคนอย่างฉันรู้วามได้อย่างหล่อน ฉันคงไม่ต้องมาเป็นฉัน เป็นนายจ้างของหล่อน
ดอก ฉันอยากจะตอบอย่างนี้ แต่เท่าที่พุดออกไปก็คือ

“เด็ก ๆ ก็อยากอยู่กับเด็ก ๆ ด้วยกัน ยายฉันไม่มีเพื่อนเล่น แกก็เลยอยากมาค้างกับ
นุ่มนั่นเอง”

(เมียหลวง. 2555 : 175)

ในขณะที่มินตราซึ่งเติบโตมาอย่างโดดเดี่ยวจากสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าจะมีพฤติกรรมเก็บความรู้สึก ไม่พุดแสดงความรู้สึกกับผู้อื่นและไม่ต้องการให้คนอื่นรับรู้ปัญหาของตนเอง

ผมตื่นอยู่ในลำคอก คนอย่างคุณ...จะยามรัก ยามร้าง ไม่เคยทำสิ่งใดผิดปกติ คุณช่าง
เก็บอะไร ๆ ไว้ในอกได้มากมาย ไม่สมกับรูปร่างเลยสักนิด

(สิ้นสวาท. 2550 : 390)

การไม่ยอมพุดจาและเก็บความรู้สึก เก็บปัญหาไว้คนเดียว เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจและความห่างเหินระหว่างสามีภรรยา ซึ่งอาจพัฒนาเป็นปัญหาใหญ่ได้ เพราะความขัดแย้งเล็กน้อยหากไม่ทำความเข้าใจและไม่แก้ไขก็อาจขยายและกลายเป็นปัญหาครอบครัวได้

1.3. พฤติกรรมที่ขาดสติเนื่องมาจากเมาสุรา การดื่มสุราจนไม่สามารถควบคุมสติได้ เป็นสาเหตุให้หมดความยับยั้งชั่งใจและสามารถกระทำเรื่องเลวร้ายจนมีผลกระทบต่อชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เช่น ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการทำร้ายจิตใจของสมาชิก ปัญหาการเป็นตัวอย่างไม่ดีให้กับเด็กในครอบครัว และปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น เช่น พิมานในนวนิยายเรื่อง เพลงกรรม ซึ่งเมาจนขาดสติและด้วยสัญญาอนุญาตผู้ชายจึงข่มขืนทั้งพี่สาวของภรรยาซึ่งเคยเป็นอดีตคนรัก และหลานสาวของภรรยาซึ่งยังเป็นเด็กสาววัยรุ่น พฤติกรรมของพิมานเป็นการทำลายทั้งชีวิตและจิตใจของผู้ที่ถูกกระทำ เป็นการทำลายความสัมพันธ์ของเครือญาติและนำมาซึ่งปัญหาของการผูกอาฆาตพยาบาท การแก้แค้นอย่างไม่มีวันจบสิ้น

“อย่าร้องไปหน่อยเลย ผัน ตาแก่นั่นเมาพับไปตั้งแต่เย็นแล้ว ต่อให้จับไปโยนน้ำก็ยังไม่ตื่น อย่าตื่นดีกว่า ผัน จะได้ไม่ต้องเจ็บตัวมากกว่านี้” เขาลากหล่อนไปที่เตียง หน้า
ก้มต่ำลง ลมหายใจจะอุร้อนด้วยต้นหาและกลิ่นเหล้าฉุนกึก อลงกตตื่นและร้อง
เสียงดัง พิมานใช้มืออุดปากหล่อน เด็กหญิงกัณฑ์เต็มแรง

(เพลงกรรม. 2539 : 362)

2. ปัญหาที่เกิดจากการรับค่านิยมใหม่

การรับวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดค่านิยมใหม่ในสังคมไทย รวมถึงค่านิยมการดำเนินชีวิตครอบครัว ค่านิยมใหม่ที่อาจสร้างปัญหาครอบครัวได้แก่ การมีความสัมพันธ์กับชายหรือหญิงที่ไม่ใช่

คู่สมรส หรือการมองเห็นว่าการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงเป็นเรื่องธรรมดา ไม่จำเป็นต้องมีความผูกพันหรือความรับผิดชอบ เช่น อรอินทร์ ในนวนิยายเรื่องเมียหลวงซึ่งมองว่า ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องอดทนและรักษาชีวิตครอบครัว หากไม่มีความสุขก็ควรเลือกการหย่าร้างเพื่อยุติปัญหาการเป็นแม่หม้ายไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาชายคนใหม่และการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับผู้ชายที่มีครอบครัวแล้วไม่เป็นเรื่องผิด รวมทั้งเห็นว่าการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่แต่งงานเป็นเรื่องธรรมดา ด้วยค่านิยมนี้เธอจึงแทรกเข้าไปในครอบครัวของอนิรุทธิ์และวิกันดาโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของวิกันดาและความถูกต้องทางศีลธรรม

“ครับ...อารมณ์เขารุนแรง...พลิกพลั้วทุกนาที ไม่รู้จักเหนื่อย ทะเยอทะยานมาก ใฝ่หาสิ่งที่เขาอยากได้ไม่มีวันจบ ตั้งแต่อยู่ด้วยกันมาผมไม่เคยเห็นเขาสงบเพราะพอใจอะไรเลย ถ้าเขารักใครคนหนึ่งแล้วก็คิดว่าใครคนอื่นจะมีอะไรที่น่ารักมากกว่านั้นเสมอ แล้วเขาก็จะหาทางวิ่งไปค้นเอาความน่ารักของใครคนอื่นมาเป็นของเขา ภาษีของอรอินทร์มีอยู่ว่า ของที่ได้แล้วคือของเสีย ของที่ยังไม่ได้คือของดี”

(เมียหลวง. 2555 : 106)

หรือ พลอยในนวนิยายเรื่องตามลมปลิวก็เป็นตัวละครที่ได้รับอิทธิพลจากค่านิยมใหม่ที่ว่า ผู้หญิงไม่ต้องจริงจังกับเรื่องการรักษานวลสงวนตัว การเที่ยวเตร่และการมีเพศสัมพันธ์กับชายที่พึงใจ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเพราะถือว่าการมีชีวิตที่มีความสุข คือ การตามใจตัวเองและเมื่อทุกอย่างผ่านไปแล้วก็ไม่จำเป็นต้องจำหรือเก็บมารบกวณชีวิตปัจจุบัน ดังนั้น ถึงแม้ว่าพลอยกับดลภเคยใกล้ชิดกันมาก่อน แต่เมื่อดลภแต่งงานกับพราว พลอยก็ปล่อยให้เรื่องผ่านไปเป็นอดีต

“เราชินแล้วละค่ะ ที่เห็นพลอยตะลอนไปโน่นมานี่กับเพื่อนผู้ชาย เขาไม่ค่อยมีเพื่อนผู้หญิง เป็นผู้หญิงคนเดียวในกลุ่มผู้ชายเสียเป็นส่วนใหญ่”พราวอธิบาย “ถือกันว่าโต ๆ กันแล้ว รู้จักเอาตัวรอดก็ดี”

(ตามลมปลิว. 2558 : 23)

3. ปัญหาที่เกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ

ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญของครอบครัวชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่าง อาจเพราะสมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาน้อยและไม่สามารถทำงานได้เงินเดือนสูง ทำให้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวไม่เพียงพอ ภาวะที่ครอบครัวต้องอยู่ร่วมกันอย่างแออัด ทำให้เกิดการเอาัดเอาเปรียบและการกระทบกระทั่งระหว่างสมาชิก นวนิยายเรื่องเพรงกรรม ได้สะท้อนปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาอื่น ๆ ที่มีสาเหตุมาจากปัญหาเศรษฐกิจ ดังนี้

3.1. ปัญหาการแย่งชิงทรัพย์สมบัติ ปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว ทำให้สมาชิกต้องอยู่ร่วมกันและต้องใช้ทรัพยากรในบ้านร่วมกัน เมื่อเติบโตขึ้นและแต่งงานมีครอบครัวก็ไม่สามารถแยกไปอยู่เพียงลำพังได้ บ้านและที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพย์สมบัติของบรรพบุรุษที่สืบทอดมาจึงกลายเป็นสมบัติที่ทุกคนอยากมีสิทธิ์ ทำให้เป็นต้นเหตุของการทะเลาะเบาะแว้ง ดังเช่นในนวนิยายเรื่องเพรงกรรม เมื่อพี่น้องทราบข่าวพ่อยกบ้านและที่ดินให้สาลินี ก็ไม่พอใจ

“ชื่อฉันเองแหละ” สาลินีบอกหน้าตาเฉย “พ่อยกให้ฉัน”
 สโรชาจ้องหน้าพี่สาวด้วยแววตาดุตัน ส่งเสียงดัง
 “ได้ไง พ่อมีลูกสี่คน ยกให้เธอคนเดียวได้ไง ลำเอียงนี่ แบบนี้
 ฉันจะต้องไปถามพ่อ ทำแบบนี้ได้ไงกัน”

(เพลงกรรม. 2539 : 40)

3.2. ปัญหาการเห็นแก่ตัว บางคนมีความทะเยอทะยานและหาทางที่จะไปให้พ้นจากความยากลำบากโดยไม่คำนึงถึงพ่อแม่และพี่น้อง เช่น สโรชา ในเรื่องเพลงกรรม

สโรชาเป็นคนเดียวในบ้านที่เรียนจนจบมหาวิทยาลัย คอของหล่อนจึงออกจะแข็งคางเซิด ทำท่ายโสโสไฟ ๆ เสมอ หล่อนแต่งงานกับรุ่นพี่ซึ่งเรียนจบปริญญาโท หัวของหล่อนจึงสูงจนมองไม่เห็นหัวใคร ๆ ในบ้าน หล่อนแยกครอบครัวไปอยู่กับสามีชื่อบ้านหลังใหญ่ ใช้ชีวิตค่อนข้างหรูหรา สามีของสโรชาทำงานธนาคารเงินเดือนสูง สโรชาเกือบจะไม่มาเยี่ยมเยียนบิดามารดาเลย

(เพลงกรรม. 2539 : 9)

หรือพ่อแม่บางคู่มุ่งที่จะสร้างฐานะของตัวเองจนไม่คำนึงถึงความอบอุ่นของลูก ยอมทิ้งลูกไปสร้างฐานะของตน ทิ้งให้ลูกเผชิญปัญหาและต้องต่อสู้กับคนอื่นอยู่ตามลำพังจนเกิดเรื่องร้ายแรงในชีวิต เช่น พ่อแม่ของอลงกตในนวนิยายเรื่องเพลงกรรม

ไม่กี่วันต่อมาทิพลดา ก็เดินทางไปปัตตานีตามลำพัง สามีมิได้มารับ ทิ้งลูกน้อยอายุหนึ่งเดือนไว้กับมารดา อรุณวรรณมองเหตุการณ์ทั้งหมดด้วยสีหน้าเฉยเมย...

(เพลงกรรม. 2539 : 174)

4. ปัญหาที่เกิดจากวิถีชีวิตแตกต่างกัน

การอยู่ร่วมกันในครอบครัวมักหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างสมาชิกไม่ได้เนื่องจากแต่ละคนมีนิสัยและทัศนคติแตกต่างกันไปตามพื้นฐานที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูมา เมื่อต้องใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว สมาชิกควรจะจำเป็นต้องปรับตัวเข้าหากัน หากแต่ละฝ่ายไม่ยอมปรับตัวย่อมเกิดการหย่าร้างตามมา เช่น อรอินทร์กับเจนจบในนวนิยายเรื่องเมียหลวง อรอินทร์เป็นผู้หญิงที่เอาแต่ใจตัวเองและมีความคิดแบบคนสมัยใหม่ ส่วนเจนจบเติบโตในครอบครัวใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งยังยึดมั่นกับประเพณีเก่าของชาวจีน ลูกต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ สะเก็กก็ต้องเคารพพ่อแม่สามี ต้องช่วยดูแลทำงานบ้าน

“อะไร ๆ ก็ต้องขึ้นอยู่กับแม่ผัว พี่น้องข้างผัว เมียไม่มีเสียงเลยสักอย่าง เวลากินก็กินรวมกัน เวลาจะไปไหนเขาก็คอยสอดส่องซุบซิบ เราเที่ยวมาก แต่งตัวมาก เขาก็ว่ากระเทยกระเทียบ อรอยู่กับเขาปีครึ่ง คลอดลูกได้ไม่กี่เดือน ก็ชอบลูกไปอยู่กับพี่ถา”

(เมียหลวง. 2555 : 89)

หรือการมีนิสัยที่แตกต่างกันทำให้การใช้ชีวิตของสามีภรรยาแตกต่างกันไป จนกลายเป็นต่างคนต่างอยู่ เช่น เพื่อนสนิทสองคนของวิกันดาในนวนิยายเรื่องเมียหลวง

...สามีของเลศลักษณ์ชื่อวิจิตร เป็นคอสุรยาตอง เขาไม่เคยเห็นสิ่งใดในโลกสำคัญไปกว่าขวดเหล้า ใจคอกว้างขวางตามประสาคนรักความเมาทั้งหลาย เลศลักษณ์มักจะหน้ามืดวิงวอนเมื่อมานั่งบ่นถึงสามีกับฉัน

“ป่านนี้ไปตกตุ่มเหล้าตายแล้วก็ไม่รู้ โฮ...ถ้านี่กว่าจะเป็นเวรเป็นกรรมกันถึงขนาดนี้ล่ะก็ อยู่คนเดียวให้เป็นสาวแก่ตายไปเสียยังจะดีกว่า”

(เมียหลวง. 2555 : 46)

ฉวีเพ็ญเป็นคนมีอารมณ์ขันมากที่สุดในหมู่เรา แต่สามีของหล่อนคือสีหนาท เป็นบุรุษประเภทที่ทำให้ภรรยาขุ่นไม่ออกอยู่เสมอ ถึงกระนั้นฉวีเพ็ญก็พยายามหัวเราะ แต่เมื่อผ่านไปหลายต่อหลายปี เสียงหัวเราะของฉวีเพ็ญก็กลับแหบพร่าไปด้วยเสียงสะท้อน

“เขาติดม้า ติดบิลเลียด พอมีเงินไม่ได้เอาไปให้ม้าถีบทุกทีไป นี่เคราะห์ดีนะที่เราไม่มีลูกด้วยกัน ถ้ามีลูกป่านนี้ฉันก็คงผูกเอี่ยมแล้วละเธอ”

(เมียหลวง. 2555 : 47)

จะเห็นได้ว่า ความแตกต่างของวิถีชีวิตระหว่างสามีกับภรรยา เป็นสาเหตุที่ทำให้ชีวิตครอบครัวไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีความสุข การไม่ปรับตัวเข้าหากัน และการไม่พยายามร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว นอกจากทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาห่างเหินกันแล้ว ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การหย่าร้างได้

การอภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์ปัญหาครอบครัวที่สะท้อนจากนวนิยายไทยในช่วง พ.ศ. 2508–2557 พบว่า ปัญหารุนแรงที่สุดที่ทำให้เกิดการหย่าร้างในครอบครัวซึ่งสะท้อนจากนวนิยายเรื่องเมียหลวง ลั่นสวาท และตามลมปลิว คือ การนอกใจคู่สมรส และพบว่า ฝ่ายที่นอกใจมักเป็นฝ่ายสามี ทั้งนี้ เพราะผู้ชายมักคิดว่าการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่นนอกเหนือจากภรรยาเป็นการสร้างความตื่นเต้นให้กับชีวิต เป็นเรื่องธรรมดาเรื่องหนึ่งที่ภรรยาไม่ควรเก็บมาเป็นเรื่องใหญ่ ความคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ของ ญัฐริกา ขมปรีดา (2553) ที่วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการนอกใจคู่สมรส : กรณีศึกษาชายไทยในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ พบว่าสาเหตุที่ทำให้ผู้ชายมีพฤติกรรมนอกใจคู่สมรสคือ แรงผลักดันจากตนเอง และมีสาเหตุจากสิ่งเร้าภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเพศสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความห่างไกลของสามีภรรยา และการให้ความสำคัญในตัวของสามี นอกจากนี้ สุพรรณษา ประสงค์สุข (2551) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยของอรสม สุทธิสาคร : แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ พบสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวคือมาจากความขัดแย้งทางด้านความคิดว่า ปัญหาครอบครัวเกิดขึ้นโดยเริ่มจาก

ความขัดแย้งทางด้านความคิดของบุคคล อันส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลจนนำไปสู่การขัดแย้งกันระหว่างบุคคลในครอบครัว โดยจะทำให้ระดับปัญหามีวงกว้างเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

ในส่วนของการแก้ปัญหาครอบครัวของนวนิยายทั้งสี่เรื่องดำเนินไปในทางเดียวกัน ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าผู้เขียนนวนิยายทั้งสี่เรื่องเป็นผู้หญิงและมีประสบการณ์ชีวิตที่ร่วมสมัยกัน คือเป็นผู้ที่ได้ใช้ชีวิตและได้รับค่านิยมใหม่ของสังคม ดังนั้นจึงย่อมมีความเห็นที่ไม่แตกต่างกันมากเกินไปในเรื่องของบทบาท หน้าที่และสิทธิสตรี ดังนั้นการที่ผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชายในการศึกษาและการทำงาน ส่งผลให้ผู้หญิงมีความสามารถที่จะเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายอีก การหย่าร้างจึงไม่ใช่เรื่องแปลกหรือเรื่องที่น่าอับอายอีกต่อไป คู่สมรสที่แต่งงานและหย่าร้างก็ยังสามารถแต่งงานใหม่โดยเป็นที่ยอมรับของสังคมเช่นเรื่อง เมียหลวง เจนจบหย่ากับอรอินทร์และชอบวิกันดา ซึ่งเป็นผู้หญิงที่เลิกกับสามี ในเรื่องตามลมปลิว ต้นไทรก็รักพราว ไม่ถือสาที่พราวเคยผ่านการแต่งงานมาแล้ว การเลือกคู่จึงเป็นเพราะความรักไม่ใช่เพราะถูกต้องตามขนบธรรมเนียมเก่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของอชิรญาณ์ แสงปัญญา (2553) ในเรื่อง ค่านิยมและทัศนคติด้านการสร้างครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบัน ของนักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ตที่ว่าด้วยอิทธิพลด้านความคิดและวิถีชีวิตตะวันตก การรื้อถอนลัทธิของหญิงไทยลดลง ความอดทนในการใช้ชีวิตน้อยกว่าในอดีต คนสมัยใหม่มีอิสระมากขึ้นในการเลือกคู่ และเลือกคู่เพื่อสร้างครอบครัวเพราะความรักและต้องการอยู่ร่วมกันมากกว่าการคำนึงถึงความถูกต้องตามจารีตประเพณี และในขณะเดียวกันค่านิยมเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศก็เปลี่ยนแปลงจากเดิมว่า ทั้งผู้ชายและผู้หญิงสามารถมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นนอกเหนือจากคู่สมรสได้

เห็นได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้ค่านิยมการเลือกคู่ครองเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมใหม่นี้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของครอบครัว ความคิดในการสร้างครอบครัวก็เปลี่ยนไปจากเดิมดังที่สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อค่านิยมและทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวของคนไทยปัจจุบัน (2546) พบว่า ครอบครัวในปัจจุบันเผชิญกับภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ กระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังให้เกิดผลความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์หรือพันธะระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวที่มีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเพิ่มจำนวนนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวเพื่อเป็นการยืนยันผลการวิเคราะห์ให้น่าเชื่อถือมากขึ้น

2. ควรเลือกศึกษานวนิยายที่ผู้เขียนเป็นเพศชายด้วยเพื่อจะได้มีมุมมองและทัศนะที่หลากหลายขึ้น

บรรณานุกรม

กฤษณา อโศกสิน. (2555) **เมียหลวง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เพื่อนดี.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และ คณะ. (2547) **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ณัฐริกา ขมปริดา. (2553) **พฤติกรรมการณ์นอกใจคู่สมรส : กรณีศึกษาชายไทยในเขต**

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม. (สาขาพัฒนา

สังคม) พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุญประครอง ภาณุรัตน์. (2531) **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส :**

ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชน. วิทยานิพนธ์ สม.ม.

(สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โบตัน. (2539) **เพลงกรรม**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

โรสลาเรน. (2550) **สิ้นสวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : ณ บ้านวรรณกรรม.

ว.วันจัญกุล. (2558) **ตามลมปลิว**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : อักษรโสภณ.

สุพรรณา ประสงค์สุข. (2551) **การศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหา**

ครอบครัวไทย ของอรสม สุทธิสาคร : แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาภาษาไทย) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

(ม.ป.ป.) **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาครอบครัว พ.ศ. 2547 – 2556**.

[ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=8426. (20

มกราคม 2560)

อชิรญาณ์ แสงปัญญา. (2553) **ค่านิยมและทัศนคติด้านการสร้างครอบครัวในสังคมไทย**

ปัจจุบัน ของนักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต.

รายงานผลการศึกษาระดับ ศศ.บ (สาขาไทยศึกษา) ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.